HAL
open science

Wyniki badań wykopaliskowych zespolu pracowni rzemieslniczych Côme Chaudron na terenie oppidum Bibracte (Mont Beuvray, departamenty Nièvre i Saône-et-Loire) w roku 2007

Jean-Paul Guillaumet, Laurent Dhennequin, Tomasz Bochnak, Petra Goláňová

To cite this version:

Jean-Paul Guillaumet, Laurent Dhennequin, Tomasz Bochnak, Petra Goláňová. Wyniki badań wykopaliskowych zespolu pracowni rzemieslniczych Côme Chaudron na terenie oppidum Bibracte (Mont Beuvray, departamenty Nièvre i Saône-et-Loire) w roku 2007. Materialy i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Rzeszów, , 2008, 9, pp.215-218. hal-03289548

HAL Id: hal-03289548

https://hal.science/hal-03289548

Submitted on 16 Feb 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
Tom XXIX
Rzeszów 2008

Jean-Paul Guillaumet, Laurent Dhennequin, Tomasz Bochnak, Petra Goláňová

Wyniki badań wykopaliskowych zespołu pracowni rzemieślniczych Côme Chaudron na terenie oppidum Bibracte (Mont Beuvray, departamenty Nièvre i Saone-et-Loire), w roku 2007

W 2007 roku kontynuowano zapoczątkowane siedem lat wcześniej badania pracowni metalurgicznych (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, P. Golàňovà, D. Mölders 2006; J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007)[1]. Pracami kierował L. Dhennequin przy udziale P. Goláňovej i T. Bochnaka, a opiekę merytoryczną sprawował J.-P. Guillaumet. Opracowaniem zabytków metalowych zajmowała się F. Egloff, a ceramiki S. Barrier. Prace koncentrowały się w rejonie budynków CC 19, CC 19 bis, a ponadto poszerzono badany obszar w kierunku sąsiednich założeń, określonych przez J.-G. Bulliot jako CC 18 bis, CC 22 i CC 23 bis (ryc. 1). Dzięki temu możliwe było dokonanie weryfikacji dokumentacji badań XIX-wiecznych ze stanem faktycznym. Uzyskano dodatkowe dane dotyczące drewnianych elementów konstrukcji badanych budowli oraz przebiegu granicy pierwszej sztucznej terasy, tj. terenu przylegającego do tzw. wielkiej drogi; głównego szlaku komunikacyjnego w czasach świetności oppidum. Zaistniała również możliwość przeprowadzenia badań samej „wielkiej drogi", obecnie w znacznej części przykrytej przez nawierzchnię drogi departamentalnej D 274. Przed sezonem badawczym zmieniono przebieg tej trasy, przenosząc ją w sąsiedztwie badanego obszaru o kilka metrów na północ i odsuwając tym samym ruch pieszy i kołowy od fasad dawnych pracowni celtyckich. Dzięki temu uniknięto niebezpieczeństwa osunięcia drogi w wyniku eksploracji. Pod drogą D 274 odsłonięto fragment „wielkiej drogi" z czasów celtyckich, wiodącej od bramy Porte du Rebout w kierunku sektora określanego jako Pâture du Couvent, gdzie znajdowały się m.in. budynki i instalacje użyteczności publicznej (budowla kolumnowa określana mianem bazyliki, akwedukt) (L. Dhennequin, J.-P. Guillaumet, M. Szabó, eds., 2008). Odsłonięcie poziomu starożytnej drogi pozwoliło na weryfikację dokumentacji badań prowadzonych w tym miejscu przez J.-G. Bulliot. Z uwagi na bardzo złe warunki pogodowe eksplorację warstw znajdujących się pod drogą przełożono na kolejny sezon. Podczas badań Côme Chaudron w 2007 r. natrafiono na 1434 fragmenty ceramiki pochodzące z minimum 345 naczyń oraz 3510 fragmentów amfor pochodzących z minimum 114 egzemplarzy.

[1] Był to zarazem trzeci sezon, w którym brali udział studenci Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prócz nich, w badaniach uczestniczyli studenci uczelni francuskich: Ecole du Louvre (Paryż), Université de Bourgogne (Dijon), Université Marc Bloch (Strasbourg), Université Lyon 2, Université Paris 1, czeskich: Masarykova Univerzita (Brno) oraz amerykańskich: University of Georgia (Athens).

BUDYNEK CC 19

Z uwagi na fakt, że sytuacja stratygraficzna w rejonie tej budowli nie została jeszcze w pełni wyjaśniona, przyjęto prezentację wyników badań w kolejności eksploracji, poczynając od warstw faz najmłodszych.

Północną część budowli CC 19 stanowi tzw. Chatka złotnika; piwnica o kamiennych ścianach oznaczona w dokumentacji jako [360] (ryc. 2). Nazwa „Chatka złotnika" (*La case du doreur*) została nadana przez J.-G. Bulliot, który natrafiwszy w tym budynku na pozostałości działalności metalurgicznej uważał, że we wspomnianej piwnicy znajdowało się domostwo rzemieślnika. Bulliot zauważył oczywiście brak otworu drzwiowego, jednak uważał, że złotnik musiał schodzić do domu po drabinie, a światło dnia docierało jedynie przez okrągłe lukarny, podobne do stosowanych w XIX w. w tradycyjnym budownictwie regionu Morvan (J.-G. Bulliot 1899, s. 126, 127). Spojone zaprawą mury „Chatki złotnika", będące świadectwem najmłodszej fazy budowli CC 19, spoczywają na pozostałościach stadium wcześniejszego, z którym należy łączyć zadokumentowane przez J.-G. Bulliot ślady słupów oraz nieliczne relikty poziomu użytkowego. Z tą samą, najmłodszą fazą należy łączyć kamienny „murek" [2792], znajdujący się na wschód od piwniczki [360]. „Murek" ten, a właściwie jego osypisko jest zapewne śladem po drenie zabezpieczającym budowlę przed wodą. Omawiane tu najmłodsze stadium zabudowy CC 19 należy łączyć z czasami Augusta. Wskazują na to zarówno wyniki wcześniejszych badań, jak i pozyskany w 2007 r. materiał ceramiczny, w szczególności znaleziska *terra sigillata*. Wcześniejsze fazy zabudowy są reprezentowane przez wzmiankowane wyżej ślady po usytuowanych w jednej linii słupach [325], [326] i [327] osadzonych w warstwie koloru żółtego [2798]. Obiekty te zostały odkryte w sezonach 2001 i 2002. Podczas badań w roku 2007, pod murem [149], dokładnie na przedłużeniu linii dołków [325], [326] i [327] odkryto ślady kolejnego dołka posłupowego [2807]. Jak się wydaje, jeden lub dwa następne obiekty tego typu kryją się pod usytuowanym nieco bardziej na wschód skupiskiem wielkich kamieni, będących pozostałością po badaniach J.-G. Bulliot.

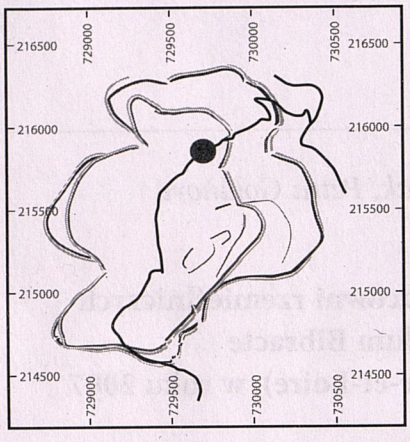

1

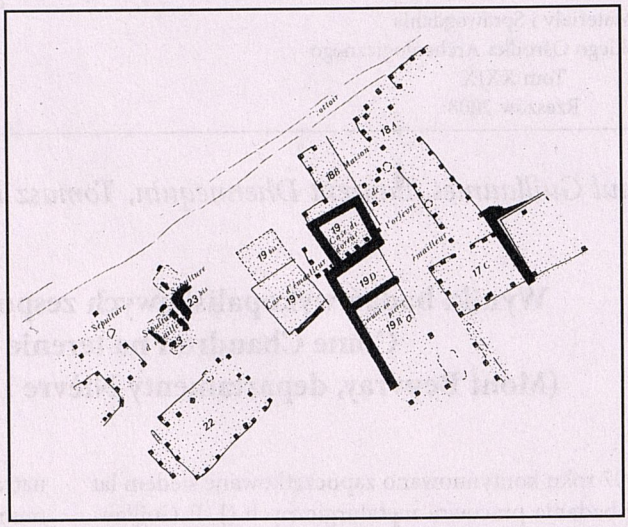

2

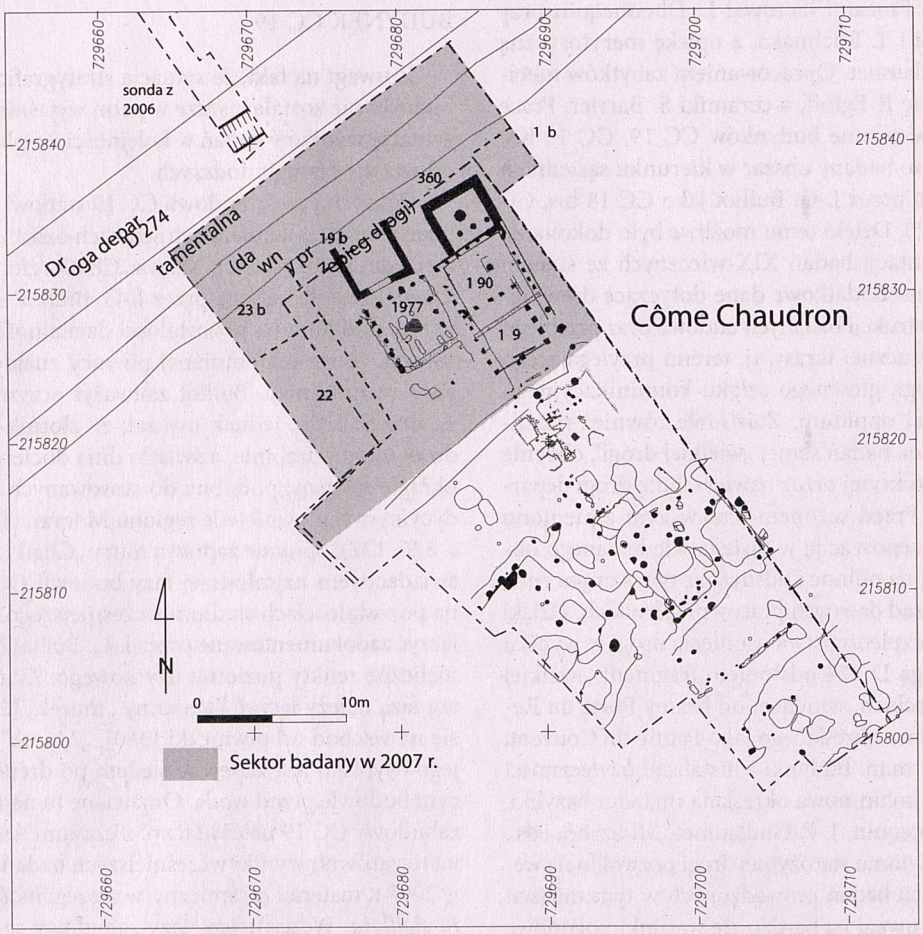

3

Ryc. 1. Sektor Côme Chaudron. 1 – lokalizacja na terenie Mont Beuvray; 2 – plan J.-G. Bulliot; 3 – plan współczesny

Abb. 1. Sektor Côme Chaudron. 1 – Lokalisierung auf dem Gebiet von Mont Beuvray; 2 – Plan von J.-G. Bulliot; 3 – gegenwärtiger Plan

Рис. 1. Сектор Côme Chaudron. 1 – локализация на территории Mont Beuvray; 2 – план J.-G. Bulliot; 3 – современный план

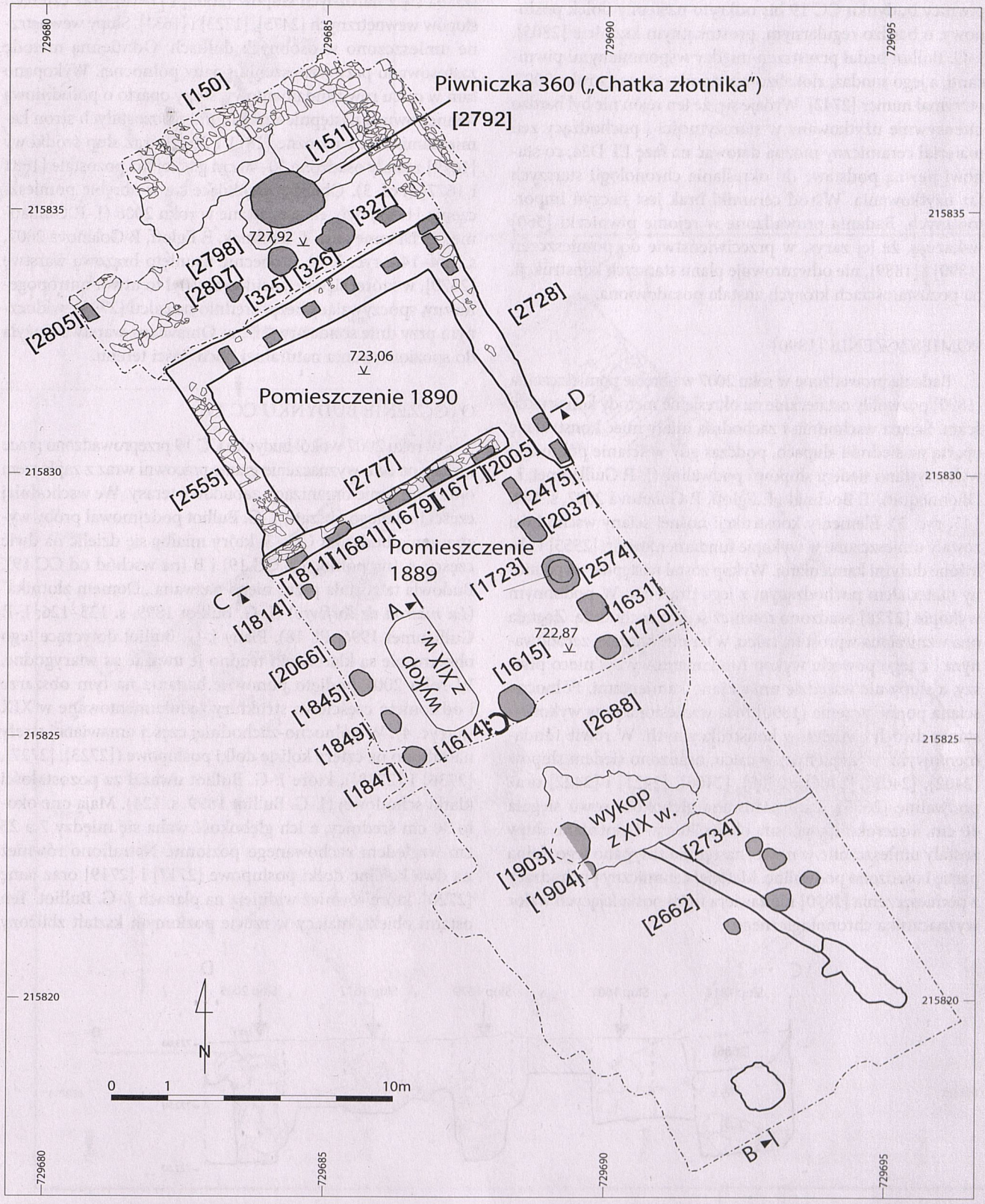

Ryc. 2. Plan budynku CC 19

Abb. 2. Plan des Gebäudes CC 19

Рис. 2. План постройки CC 19

Głębokość omawianych dołków oscyluje w granicach 10 cm, co wskazuje jednoznacznie, że poziom użytkowy, z którym były one związane, został usunięty najpóźniej podczas budowy piwniczki [360]. Na zachód od piwniczki [360], w pobliżu piwnicy budynku CC 19 bis odkryto następny dołek posłupowy, o bardzo regularnym, prostokątnym kształcie [2805]. J.-G. Bulliot badał przestrzeń między wspomnianymi piwnicami, a jego sondaż, zlokalizowany podczas prac z roku 2007, otrzymał numer [2742]. Wydaje się, że ten rejon nie był bardzo intensywnie użytkowany w starożytności i pochodzący zeń materiał ceramiczny można datować na fazę LT D2a, co stanowi pewną podstawę do określania chronologii starszych faz użytkowania. Wśród ceramiki brak jest naczyń importowanych. Badania prowadzone w rejonie piwniczki [360] wskazują, że jej zarys, w przeciwieństwie do pomieszczeń [1890] i [1889], nie odwzorowuje planu starszych konstrukcji, na pozostałościach których została posadowiona.

POMIESZCZENIE [1890]

Badania prowadzone w roku 2007 w obrębie pomieszczenia [1890] pozwoliły ostatecznie na określenie metody konstrukcji ścian. Ściana wschodnia i zachodnia miały mieć konstrukcję opartą na siedmiu słupach, podczas gdy w ścianie północnej wykorzystano siedem słupów i podwalinę (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 144, 145, ryc. 3). Elementy konstrukcji nośnej ściany wschodniej zostały umieszczone w wykopie fundamentowym [2555] i obłożone dużymi kamieniami. Wykop został następnie wypełniony materiałem pochodzącym z jego drążenia. W podobnym wykopie [2728] osadzono również ścianę zachodnią. Została ona wzniesiona wprost na calcu, w terenie bardziej zerodowanym i z tego powodu wykop fundamentowy był nieco płytszy, a słupy nie wszędzie umacniano kamieniami. Północna ściana pomieszczenia [1890] była wzniesiona przy wykorzystaniu dwóch elementów konstrukcyjnych. W rowie fundamentowym, wydrążonym w calcu, osadzono siedem słupów [2402], [2403], [2404], [2405], [2406], [2421] i [2422] oraz podwalinę [2655]. Zarejestrowana głębokość rowu sięgała 40 cm, a szerokość wynosiła około 70 cm. Drewniane słupy zostały umieszczone w rowie, następnie zasypano jego dolną partię i osadzono podwalinę. Materiał ceramiczny pochodzący z pomieszczenia [1890] nie zawiera form posiadających walor wyznacznika chronologicznego.

POMIESZCZENIE [1889]

Badania w pomieszczeniu [1889] pozwoliły na wyjaśnienie sposobu budowy jego ścian. Konstrukcja ściany wschodniej składa się z narożnych słupów [2005] i [1710] oraz czterech słupów wewnętrznych [2475], [1723] i [1631]. Słupy wewnętrzne umieszczono w osobnych dołkach. Odmienną metodę zastosowano przy wznoszeniu ściany północnej. Wykopano tam w calcu rów fundamentowy, słupy oparto o południową ścianę rowu, a następnie umocniono z pozostałych stron kamieniami. Słupy narożne [1811 i 2005] oraz słup środkowy [1679] zostały osadzone 30–40 cm głębiej niż pozostałe [1681 i 1677] (ryc. 3). Obiekty znajdujące się w obrębie pomieszczenia [1889] były eksplorowane w roku 2006 (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 144–146; ryc. 3, 4), a obecnie usunięto brązową warstwę [2370], w której się one znajdowały. Był to utwór antropogeniczny, spoczywający bezpośrednio na calcu [2793], widocznym przy dnie sondażu z XIX w. Omawiana warstwa służyła do spoziomowania naturalnej pochyłości terenu.

OTOCZENIE BUDYNKU CC 19

W roku 2007 wokół budynku CC 19 przeprowadzono prace mające na celu wyznaczenie granic pracowni wraz z zapleczem oraz określenie organizacji zabudowy terasy. We wschodniej części badanego obszaru J.-G. Bulliot podejmował próby wyznaczenia budynku CC 18, który miałby się dzielić na dwie części: A (na północ od CC 19) i B (na wschód od CC 19). Budowla ta została przez niego nazwana „Domem złotnika" (*La maison de l'orfèvre*) (J.-G. Bulliot 1899, s. 123–126; J.-P. Guillaumet 1996, Pl. 18). Plany J.-G. Bulliot dotyczące tego obszaru nie są klarowne i trudno je uważać za wiarygodne. W roku 2007 podjęto ponowne badania na tym obszarze i odsłonięto częściowo struktury zadokumentowane w XIX w. (ryc. 4). W północno-zachodniej części omawianej strefy natrafiono na cztery koliste dołki posłupowe ([2723], [2727], [2736] i [2738]), które J.-G. Bulliot uważał za pozostałości klatki schodowej (J.-G. Bulliot 1899, s. 124). Mają one około 30 cm średnicy, a ich głębokość waha się między 7 a 25 cm względem zachowanego poziomu. Natrafiono również na dwa kolejne dołki posłupowe [2717] i [2719] oraz jamę [2720], które również widnieją na planach J.-G. Bulliot. Ten ostatni obiekt, mający w rzucie poziomym kształt zbliżony

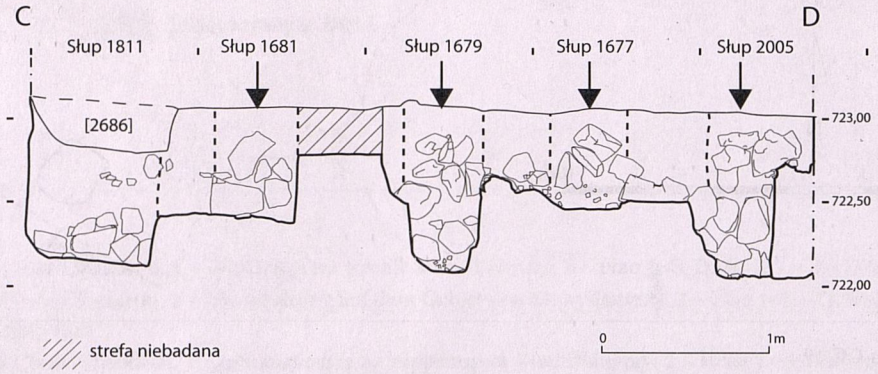

Ryc. 3. Profil słupów północnej ściany budynku [1889]. Dokładna lokalizacja widoczna na ryc. 2
Abb. 3. Profil der Säulen von der Westwand des Gebäudes [1889].Genaue Lokalisierung auf der Abb. 2
Рис. 3. Разрез столбов северной стены постройки [1889]. Точная локализация представлена на рис. 2

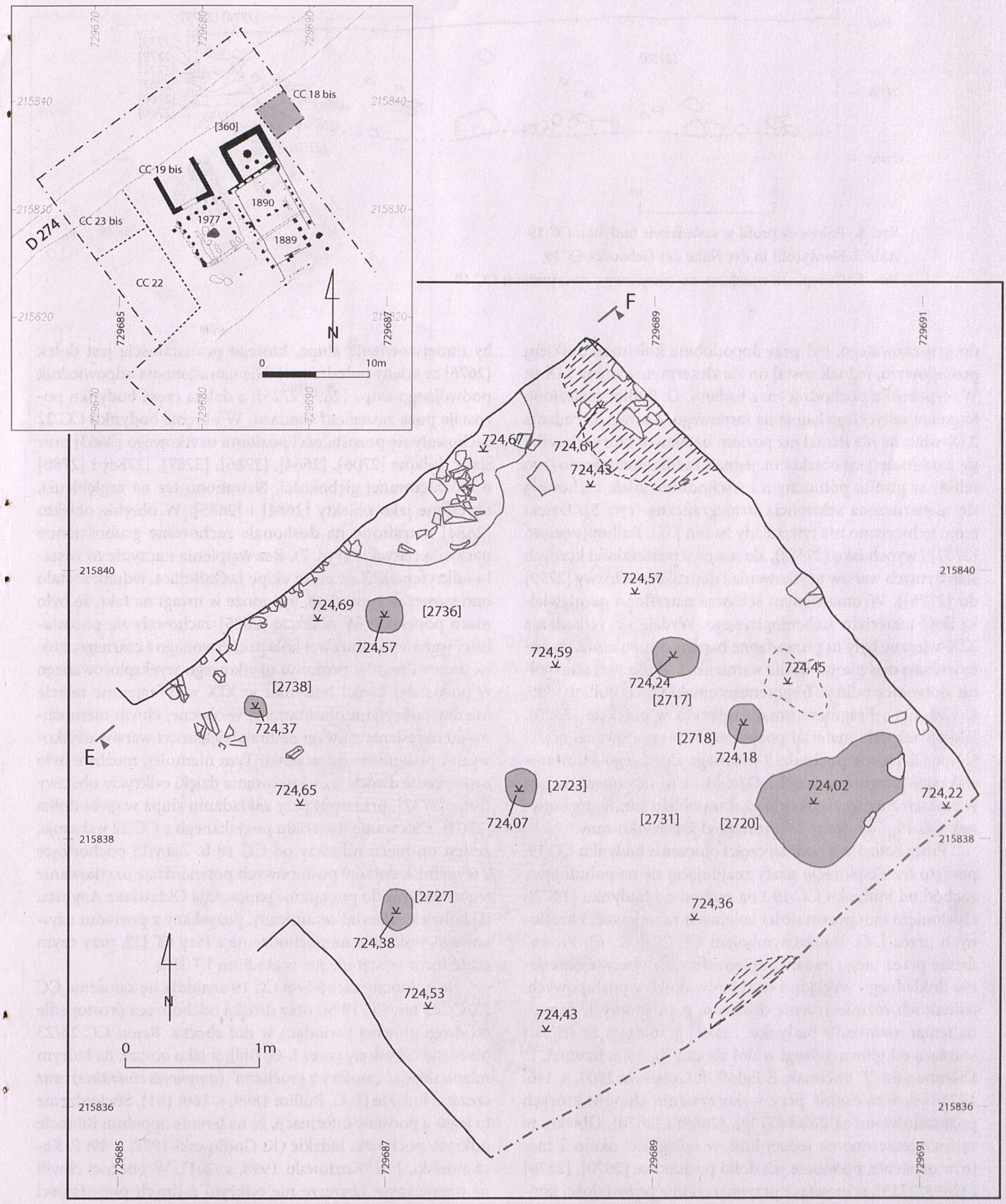

Ryc. 4. Plan i obiekty badane w rejonie budynku CC 18bis

Abb. 4. Plan und die in der Umgebung des Gebäudes CC 18“ erforschten Objekte

Рис. 4. План и объекты в районе постройки CC 18 bis

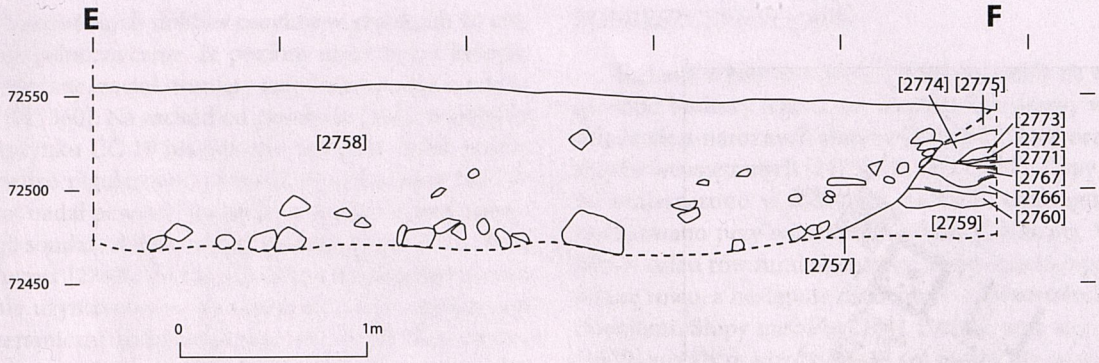

Ryc. 5. Północny profil w sąsiedztwie budynku CC 19

Abb. 5. Nordprofil in der Nähe des Gebäudes CC19.

Рис. 5. Северный профиль по соседству с постройкой CC 19

do gruszkowatego, był prawdopodobnie kolejnym dołkiem posłupowym, jednak został on źle zinterpretowany w XIX w. W wypełnisku pochodzącym z badań J.-G. Bulliot znaleziono fragment celtyckiego kamienia żarnowego. Z uwagi na badania XIX-wieczne nie istniał już poziom użytkowy, który wiązałby się z odsłoniętymi obiektami, jednak zadokumentowano jego relikty w profilu północnym i wschodnim, gdzie zachowała się nienaruszona sekwencja stratygraficzna (ryc. 5). Dzięki temu uchwycono nie tylko ślady badań J.-G. Bulliot (poziom [2757] i wypełnisko [2758]), ale również pozostałości licznych starożytnych warstw użytkowania i destrukcji (warstwy [2759] do [2775]). W omawianym sektorze natrafiono na niewielką ilość materiału archeologicznego. Wydaje się, że badania XIX-wieczne były tu prowadzone bardzo skrupulatnie, co potwierdzają dodatkowo liczne wzmianki J.-G. Bulliot, szczególnie dotyczące odkryć fragmentów emalii (J.-G. Bulliot 1899, s. 129–131). Fragment emalii odkryto w obiekcie [2720]. Jakkolwiek cały materiał pozyskany w prezentowanej części Côme Chaudron pochodzi z wtórnego złoża, jego datowanie wskazuje głównie na fazę LT D2a. Może to sugerować, że gdy w czasach Augusta funkcjonował w pobliżu kamienny budynek CC 19, omawiany sektor nie był już użytkowany.

Prócz badań wschodniej części otoczenia budynku CC 19, podjęto też eksplorację strefy znajdującej się na południowy zachód od budynku CC 19 i na zachód od budynku [1977]. Odsłonięto tam pozostałości kolejnych zabudowań, określonych przez J.-G. Bulliot symbolem CC 22 (ryc. 6). Prowadzone przez niego badania uniemożliwiają obecnie określenie dokładnego wyglądu i wymiarów dołków posłupowych, jednak ich rozmieszczenie dostarcza nam istotnych danych na temat rozmiarów budynku. Fasada graniczącą ze ścieżką wiodącą od głównej drogi w dół zbocza (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 146, 147) była wzniesiona przy wykorzystaniu słupów, których pozostałościami są dołki [2700], [2689] i [2670]. Obiekty te są rozmieszczone na jednej linii, w odległości około 2 metrów od siebie, podobnie jak dołki posłupowe [2670], [2676] i [2698/2725], stanowiące przypuszczalnie pozostałości konstrukcji ściany południowej. Odtworzenie północnej części budynku CC 22 jest znacznie trudniejsze z uwagi na obecność głębokich wykopów [2684] i [2685]. Wydaje się, że jeden ze słupów powinien znajdować się w obrębie obiektu [2704] uchwyconego w XIX wieku, a jego położenie odpowiadałoby umiejscowieniu słupa, którego pozostałością jest dołek [2676] ze ściany południowej. Nie natrafiono na odpowiednik podwójnego słupa [2698/2725], a dalsza część budynku pozostaje poza zasięgiem sondażu. W obrębie budynku CC 22 zachowały się pozostałości poziomu użytkowego [2663] oraz ślady dołków [2706], [2664], [2786], [2787], [2784] i [2780] o zróżnicowanej głębokości. Natrafiono też na zagłębienia, określone jako obiekty [2684] i [2685]. W obrębie obiektu [2684] natrafiono na doskonale zachowane grubościenne naczynie celtyckie (ryc. 7). Bez wątpienia naczynie to zostało odkryte w XIX w. przez ekipę J.-G. Bulliot, jednak zostało ono wówczas pominięte, być może w uwagi na fakt, że było nieco popękane. W obiekcie [2685] zachowały się pozostałości warstwy kulturowej koloru czerwonego i czarnego, która stanowi resztkę poziomu użytkowego wyeksplorowanego w pozostałej części budynku w XIX w. Wzajemne relacje między odkrytymi obiektami są w obecnej chwili niemożliwe do określenia z uwagi na brak większości warstw użytkowych i poziomów zniszczenia. Tym niemniej, możliwe było uchwycenie dwóch faz użytkowania dzięki odkryciu obstawy słupa [2732], przeciętej przy zakładaniu słupa w głębi dołka [2704]. Datowanie materiału pozyskanego z CC 22 wskazuje, że jest on nieco młodszy od CC 18 b. Zabytki pochodzące z wypełnisk dołków posłupowych potwierdzają użytkowanie tego założenia do początków panowania Oktawiana Augusta, jakkolwiek materiał ceramiczny, pozyskany z poziomu użytkowego, wskazuje na pochodzenie z fazy LT D2, przy czym część form występuje już w stadium LT D2a.

Na północny zachód od CC 19 znajdują się założenia CC 23/CC23 bis, CC 19 bis oraz dróżka odchodząca prostopadle od drogi głównej i wiodąca w dół zbocza. Rejon CC 23/23 bis został określony przez J.-G. Bulliot jako obszar, na którym miano składać „amfory z prochami" (*amphores cinéraires*) oraz szczątki ludzkie (J.-G. Bulliot 1899, s. 160, 161). Stwierdzenie to legło u podstaw informacji, że na terenie oppidum Bibracte odkryto pochówki ludzkie (K. Godłowski 1977, s. 49; P. Kaczanowski, J. K. Kozłowski 1998, s. 201). W obecnej chwili na omawianym obszarze nie odkryto żadnych pozostałości depozytu amfor z kośćmi ludzkimi. W obrębie badanego sektora znajdowało się kilka bardzo dużych kamieni, które być może mają związek z „murem" zaznaczonym na dziewiętnastowiecznym planie (J.-P. Guillaumet 1996, Pl. 18). W niewielkiej odległości od omawianego obszaru odkryto

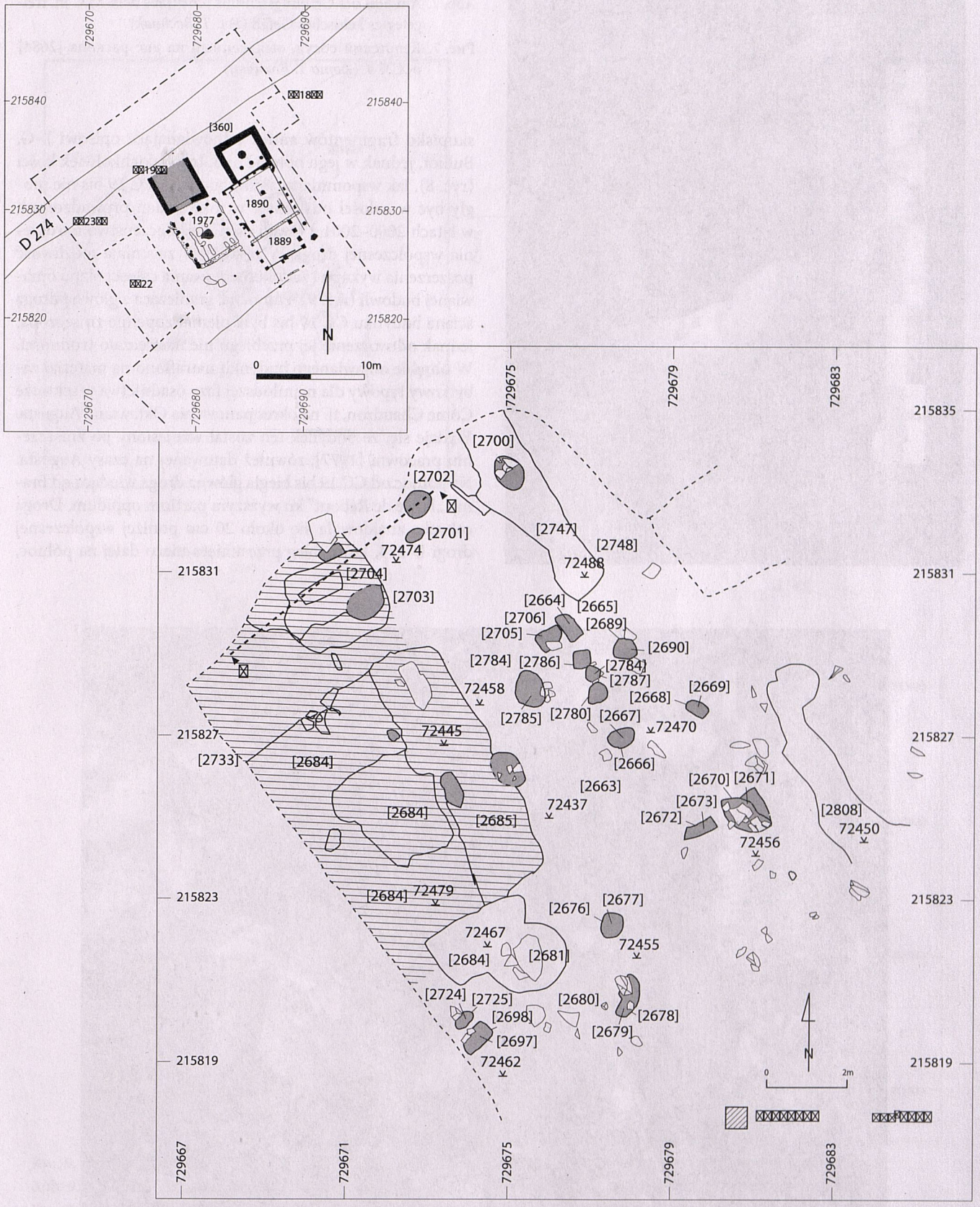

Ryc. 6. Plan i obiekty badane w rejonie budynku CC 22

Abb. 6. Plan und die in der Umgebung des Gebäudes CC 22 erforschten Objekte

Рис. 6. План и объекты, исследованные в районе постройки CC 22

Ryc. 7. Naczynie celtyckie odkryte na spągu wykopu [2684] z XIX w. (*Fot. T. Bochnak*)

Abb. 7. Am Fuß des Grabungsschnitts [2684]aus dem XIX. Jh. freigelegtes keltisches Gefäß (*Fot. T. Bochnak*)

Рис. 7. Кельтский сосуд, выявленный на дне раскопа [2684] в XIX в. (*фото Т. Бохнака*)

skupisko fragmentów amfor odpowiadające opisowi J.-G. Bulliot, jednak w jego obrębie brak było jakichkolwiek kości (ryc. 8). Jak wspomniano, mury budynku CC 19 bis nie mogły być w całości odsłonięte w toku badań prowadzonych w latach 2000–2001 z uwagi na niebezpieczeństwo naruszenia współczesnej drogi. W roku 2007 zaistniała możliwość poszerzenia wykopu i zadokumentowania całości planu omawianej budowli (ryc. 9). Północna, graniczącą z główną drogą ściana budynku CC 19 bis była niemal zupełnie zniszczona, jednak odtworzenie jej przebiegu nie nastręczało trudności. W obrębie omawianego budynku natrafiono na materiał zabytkowy typowy dla najmłodszej fazy osadnictwa w sektorze Côme Chaudron, tj. na okres panowania Oktawiana Augusta. Wydaje się, że budynek ten został wzniesiony po zniszczeniu pracowni [1977], również datowanej na czasy Augusta. Na północ od CC 19 bis biegła główna droga wiodąca od bramy „Porte de Rebout" ku wyższym partiom oppidum. Droga celtycka znajdowała się około 20 cm poniżej współczesnej drogi D 274, której bieg przesunięto nieco dalej na północ,

Ryc. 8. Skupisko fragmentów amfor odkryte w sąsiedztwie budynku CC 19 bis (*Fot. T. Bochnak*)

Abb. 8. In der Nachbarschaft des Gebäudes CC19" entdeckte Ansammlung der Amphorenfragmente (*Fot. T. Bochnak*)

Рис. 8. Скопление фрагментов амфор, выявленное по соседству с постройкой CC 19 bis. (*фото Т. Бохнака*)

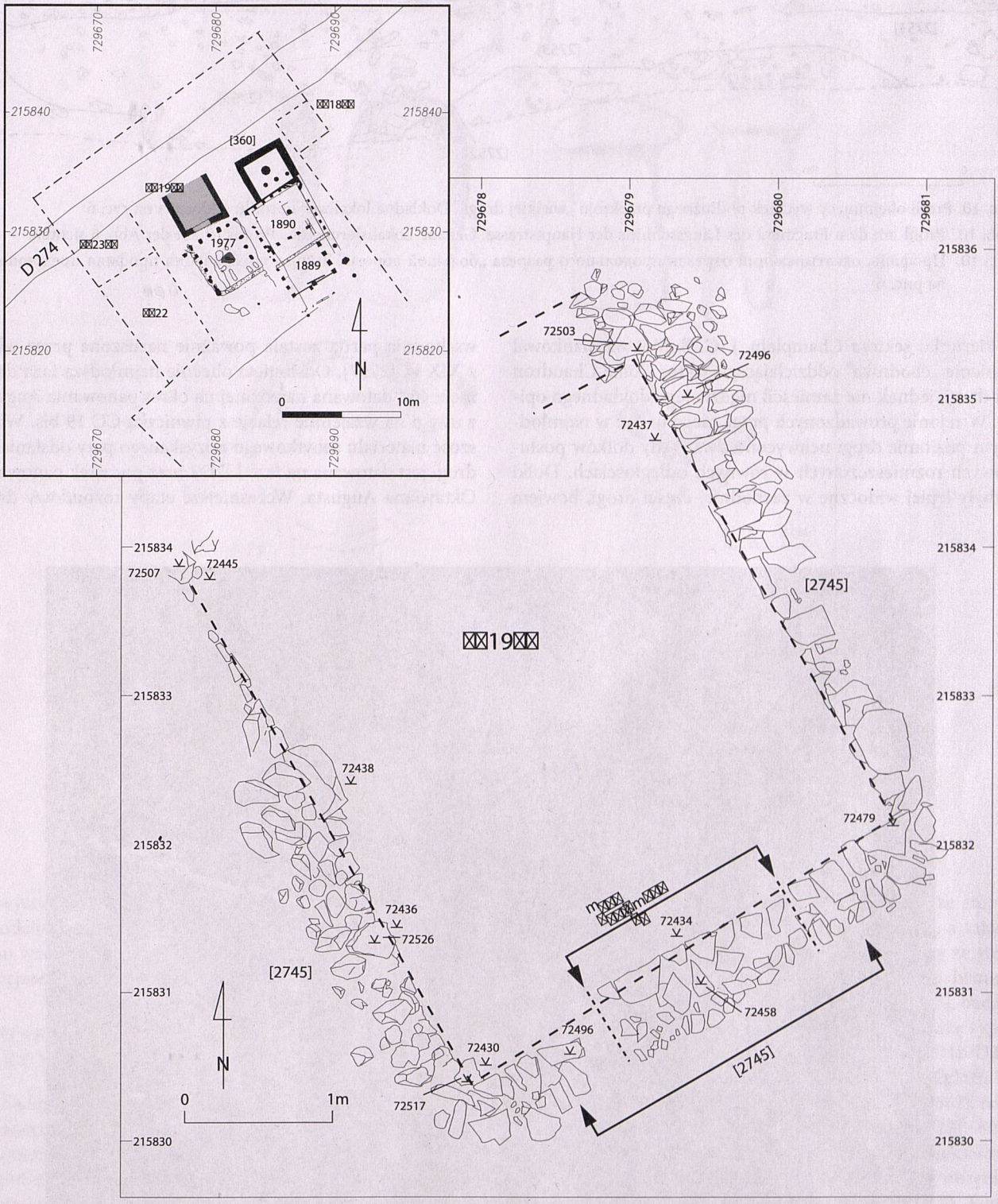

Рис. 9. План budynku CC 19 bis
Abb. 9. Plan des Gebäudes CC 19“
Рис. 9. План постройки CC 19 bis

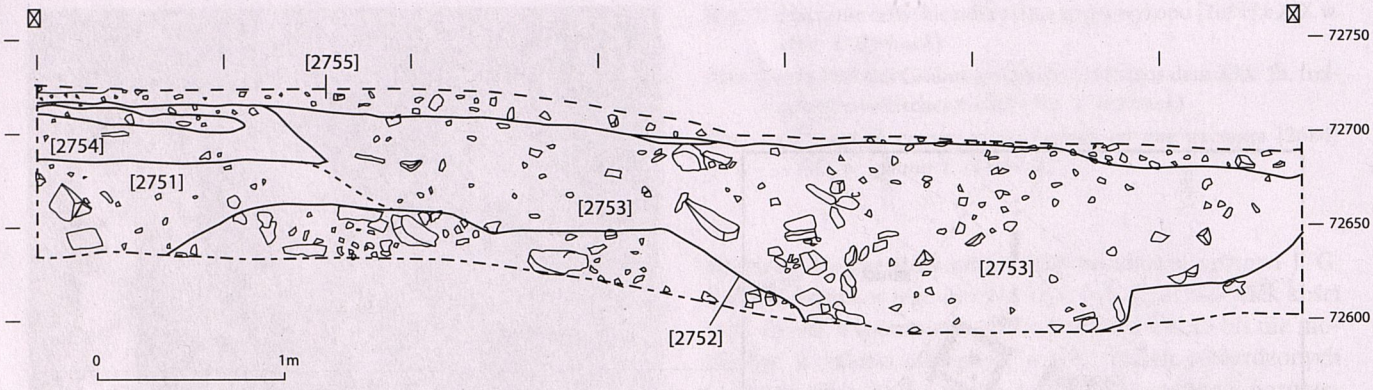

Ryc. 10. Profil obejmujący wycinek podłużnego przekroju „wielkiej drogi". Dokładna lokalizacja profilu widoczna na ryc. 6

Abb. 10. Profil mit dem Fragment des Längsschnitts der Hauptstrasse. Genaue Lokalisierung des Profils ist auf der Abb. 6 sichtbar

Рис. 10. Профиль, охватывающий отрезок продольного разреза „большой дороги". Точная локализация профиля представлена на рис. 6

w kierunku sektora Champlain. J.-G. Bulliot wzmiankował istnienie „chodnika" oddzielającego sektor Côme Chaudron od drogi, jednak nie zamieścił nigdzie jego dokładnego opisu. W rejonie prowadzonych przez niego badań w najmłodszym poziomie drogi uchwycono dwa rzędy dołków posłupowych rozmieszczonych w równych odległościach. Dołki te były lepiej widoczne w zachodniej części drogi, bowiem wschodnia partia została poważnie naruszona przez wkop z XIX w. [2757]. Odsłonięta obecnie najmłodsza faza drogi może być datowana najpóźniej na okres panowania Augusta z uwagi na wzajemne relacje z piwniczką CC 19 bis. Większość materiału zabytkowego pozyskanego przy odsłanianiu drogi jest datowana na fazę LT D2 oraz początek panowania Oktawiana Augusta. Wcześniejsze etapy rozbudowy drogi

Ryc. 11. Negatyw drewnianego elementu konstrukcji [2734] zlokalizowany na południe od pomieszczenia [1889]. (*Fot. T. Bochnak*)

Abb. 11. Negativ eines südlich vom Raum [1889] lokalisierten hölzernen Konstruktionselementes [2734] (*Fot. T. Bochnak*)

Рис. 11. Негатив деревянного элемента конструкции [2734], находящийся южнее помещения [1889] (*фото Т. Бохнака*)

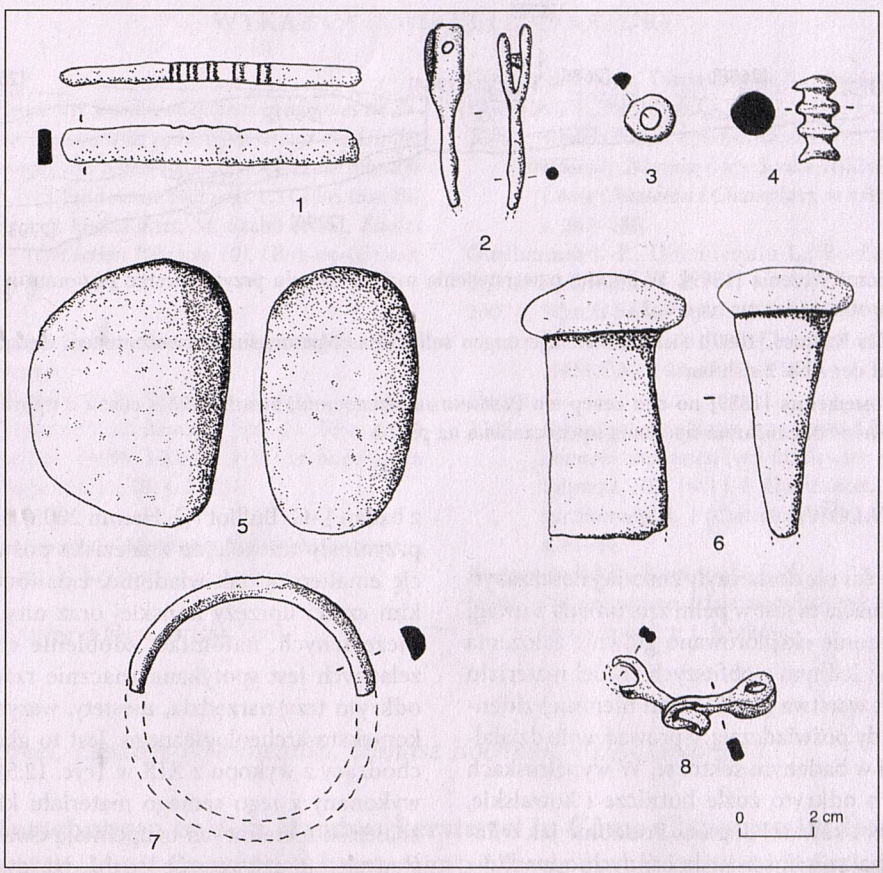

Ryc. 12. 1 – sztabka ze stopu miedzi; 2 – półfabrykat skuwki ze stopu miedzi; 3 – paciorek (?) ze stopu miedzi; 4 – element uprzęży końskiej ze stopu miedzi; 5 – gładzik kamienny; 6 – klin żelazny; 7 –fragment szklanej bransolety; 8 – fragment łańcuszka żelaznego

Abb. 12. 1 – Barren aus der Kupferlegierung; 2 – Halbfabrikat einer Schelle aus der Kupferlegierung; 3 – Perle(?) aus der Kupferlegierung; 4 – Element des Pferdegeschirrs aus der Kupferlegierung; 5 – Steinglätter; Eisenkeil; 7 – Fragment eines Glasarmringes; 8 – Fragment einer Eisenkette

Рис. 12. 1 – пластинка из сплава меди; 2 – полуфабрикат хомутика из сплава меди; 3 – бусина (?) из сплава меди; 4 – элемент конской упряжи из сплава меди; 5 – шлифовальный камень; 6 – железный клин; 7 – фрагмент стеклянного браслета; 8 – фрагмент железной цепочки

uchwycono dzięki odsłonięciu profilu podłużnego (ryc. 10). Na odcinku graniczącym z piwniczką [360] zadokumentowano warstwę kamieni, znajdującą się około 30 cm poniżej dzisiejszego poziomu.

OBSZAR POŁOŻONY NA POŁUDNIE OD TERASY, NA KTÓREJ ZNAJDOWAŁA SIĘ BUDOWLA CC 19

Badania w tym sektorze były kontynuacją poszukiwań z sezonu poprzedniego (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 146–148; ryc. 6). Na południe od pomieszczenia [1889] odsłonięto warstwę koloru ciemnobrunatnego [2662=2303], zawierającą znaczną ilość materiału zabytkowego z fazy LT D2b oraz negatyw elementu drewnianego [2734] (ryc. 11). W warstwie tej natrafiono na osiemnaście żelaznych gwoździ, dwanaście odpadków poprodukcyjnych związanych z obróbką żelaza, odpadki związane z obróbką stopów miedzi, siedem fragmentów żużli żelaznych i trzy brązowych, fragment formy i dwa odpryski emalii. Tę listę uzupełnia znalezisko paciorka (?) o przekroju w kształcie litery D, odlanego ze stopu miedzi o wysokiej zawartości ołowiu, (ryc. 12:3), a także krzemień oraz element uprzęży końskiej wykonany ze stopu miedzi (ryc. 12:4), jak również żelazna płytka z dwoma nitami. Warstwa [2662] jest tożsama z warstwą [2303], badaną w roku 2006, z której znamy m.in. żelazną zapinkę typu Nauheim, będącą wyznacznikiem przełomu faz LT D1b/D2a (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 149; ryc. 7:6). Pod warstwą [2662] natrafiono na zbitą warstwę koloru żółtego [2691=2428]. Aby wyjaśnić sytuację stratygraficzną w omawianym sektorze, po południowej stronie wykopu J.-G. Bulliot, w obrębie pomieszczenia [1889], wyznaczono sondaż (ryc. 13). Sondaż ten poprowadzono wzdłuż naturalnego spadku terenu [2793], odsłaniając szereg nawarstwień [2795], [2794], [2796], [2691] i [2688] o miąższości przekraczającej w południowej części 1 m. Wspomniane nawarstwienia dokumentują prace prowadzone przez mieszkańców Bibracte w celu uzyskania względnie poziomej powierzchni terasy, na której następnie posadowiono zespół pracowni metalurgicznych.

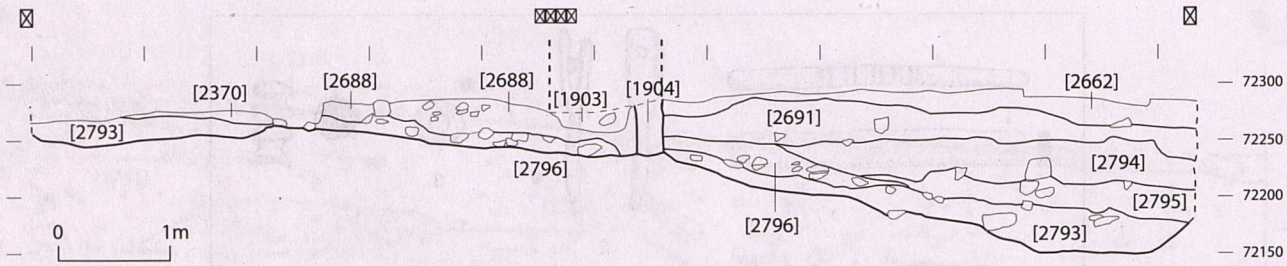

Ryc. 13. Profil N-S pomieszczenia [1889]. Widoczne nawarstwienia mające na celu przygotowanie poziomu użytkowego. Dokładna lokalizacja profilu widoczna na ryc. 2

Abb. 13. N-S Profil des Raumes [1889]. Sichtbare Ablagerungen sollten das Nutzungsniveau vorbereiten. Genaue Lokalisierung des Profils ist auf der Abb. 2 sichtbar

Рис. 13. Профиль помещения [1889] по оси север-юг. Различимы наслоения, возникшие в связи с приготовление бытового уровня. Точная локализация профиля представлена на рис. 2

ZNALEZISKA METALOWE

Badania w 2007 roku nie dostarczyły znacznej ilości zabytków metalowych. Sytuacja ta jest w pełni zrozumiała z uwagi na fakt, że w tym sezonie eksplorowano głównie założenia znane z badań XIX w. Jednym z obfitszych źródeł materiału archeologicznego jest warstwa [2662]. Tym niemniej zidentyfikowano liczne ślady poświadczające prowadzenie działalności metalurgicznej w badanym sektorze. W wypełniskach dołków posłupowych odkryto żużle hutnicze i kowalskie, ścinki blachy żelaznej i kawałki drutów. Podobnie jak w latach poprzednich, znaczne ilości żużla i innych odpadków poprodukcyjnych odkryto w wypełniskach wykopów J.-G. Bulliot. W wykopie [2684] znajdowało się 37 odpadków żelaznych i ponad 1,2 kg żużla. Obróbka metali nieżelaznych jest potwierdzona przez pojedyncze znaleziska żużla brązowego, kilka fragmentów form odlewniczych i tygli. Odkryto również dwa półfabrykaty: sztabkę ze stopu miedzi z zaznaczonymi liniami poprzecznymi, być może wyznaczającymi linię podziału w celu uzyskania określonych ilości metalu do przetopienia (ryc. 12:1) oraz półfabrykat skuwki, pochodzący z wykopu J.-G. Bulliot w rejonie CC 22 (ryc. 12:2). Znaleziska te poszerzają obfitą kolekcję zabytków związanych z obróbką metali w rejonie Côme Chaudron, a pochodzącą z badań J.-G. Bulliot (G. Hamm 2005). Badania w 2007 roku przyniosły też kolejne znaleziska poświadczające produkcję emalierską. Jak wiadomo, emaliowano przede wszystkim części uprzęży końskiej oraz nity wykonane z metali nieżelaznych, natomiast zdobienie emalią przedmiotów żelaznych jest spotykane znacznie rzadziej. W 2007 roku odkryto trzy narzędzia, niestety, wszystkie są pozbawione kontekstu archeologicznego. Jest to gładzik kamienny, pochodzący z wykopu z XIX w. (ryc. 12:5), dłuto żelazne oraz wykonany z tego samego materiału klin (ryc. 12:6). Listę znalezisk metalowych uzupełniają dwa fragmenty nieokreślonych zapinek ze stopów miedzi, dwie słabo zachowane monety oraz fragment łańcuszka (ryc. 12:8). W roku 2007 odkryto też fragment szklanej bransolety koloru fioletowego o przekroju w kształcie litery „D" (ryc. 12:7), pochodzący z budynku CC 22. Jest to trzeci fragment ozdoby szklanej odkryty w rejonie Côme Chaudron od czasu wznowienia badań w 2000 r. (J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, P. Golàňovà, D. Mölders 2006, s. 273; J.-P. Guillaumet, L. Dhennequin, T. Bochnak, F. Egloff, P. Goláňová 2007, s. 149, ryc. 7:2). Na Mont Beuvray znaleziska tego typu są z reguły datowane na fazę LT D1 (A.-S. Bride 2005, nr kat. 104, 183, 210, 211, 215, 219, 227, 234, 271, 272).

PODSUMOWANIE

Badania prowadzone w sektorze Côme Chaudron w 2007 r. pozwoliły na wyznaczenie granic zespołu pracowni określanych jako CC 19 i CC 19 bis oraz określenie jego relacji z sąsiednimi budynkami CC 22 i CC 18 bis. Datowanie tych założeń (LT D2b dla CC 18 i początek panowania Augusta dla CC 22) odbiega od chronologii najmłodszych faz budynków CC 19 et CC 19 bis, która przypada na późny odcinek panowania Augusta. Wydaje się, że ostatnia faza zasiedlenia Mont Beuvray łączy się z rozrzedzeniem zabudowy, przynajmniej w „dzielnicy rzemieślniczej". W wyniku badań określono sposób zabudowy teras i wykazano, że w końcowym odcinku osadnictwa celtyckiego na wzgórzu doszło do reorganizacji zabudowy tej części oppidum. Reorganizacja polegała na poszerzeniu drogi i zmiany systemu teras. Wyniki badań prowadzonych na terenie Mont Beuvray przez J.-G. Bulliot, a następnie, począwszy od lat osiemdziesiątych XX w., przez szereg ekip międzynarodowych pod egidą Centre archéologique européen, wskazują jednoznacznie, że oppidum Bibracte było w starożytności ważnym centrum produkcji rzemieślniczej. Zidentyfikowano ślady działalności kowali, brązowników, złotników, emalierów; bardzo prawdopodobne, że produkowano tam również monety. Nigdzie jednak nie natrafiono na jednoznaczne ślady potwierdzające prowadzenie redukcji rud metali. Jak się wydaje, surowiec metalowy docierał na teren oppidum w postaci sztabek, chociaż w sąsiedztwie sektora rzemieślniczego natrafiono na ślady kopalń surowców metalicznych. Jak się jednak wydaje, kopalnie te były eksploatowane w czasach poprzedzających rozwój oppidum, a w epoce rozkwitu działalności metalurgicznej pokopalniane wybierzyska służyły za śmietniki. Dotychczas nie odkryto śladów potwierdzających lokalną produkcję ceramiki w obrębie Mont Beuvray.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Bride A.-S.
2005 *Le mobilier de verre des fouilles anciennes et récentes de Bibracte. Catalogue des objets de parure provenant des fouilles anciennes. Catalogue des objets issus des fouilles de Bibracte de 1984 à 2001*, [w:] Études sur Bibracte, 1, (Collection Bibracte, 10), [w:] J.-P. Guillaumet, M. Szabó (red.), *Études sur Bibracte, t. 1 (Collection Bibracte 10)*, Glux-en-Glenne, s. 61–80.

Bulliot J.-G.
1899 *Les fouilles du Mont- Beuvray (ancienne Bibracte) de 1867 à 1895*. Tome I. Autun.

Dhennequin L., Guillaumet J.-P., Szabó M. (eds.)
2008 *L'oppidum de Bibracte (Mont Beuvray, France). Bilan de 10 années de recherches (1996–2005)*, „Acta Archaeologica Scientiarum Hungaricae", t. 59, s. 1–152.

Godłowski K.
1977 *Okres lateński w Europie. Archeologia pierwotna i wczesnośredniowieczna*, cz. IV, Kraków.

Guillaumet J.-P.
1996 *Bibracte: Bibliographie et plans anciens*. Paris.

Guillaumet J.-P., Dhennequin L., Bochnak T., Golàňovà P., Mölders D.
2006 *Wyniki badań wykopaliskowych na celtyckim oppidum Mont Beuvray/Bibracte (dep. Saône-et-Loire i Nièvre), w sektorach Côme Chaudron i Champlain, w roku 2005*, „MSROA", t. 27, s. 267–280.

Guillaumet J.-P., Dhennequin L., Bochnak T., Egloff F., Goláňová P.
2007 *Wyniki badań wykopaliskowych na oppidum Mont Beuvray/ Bibracte (sektory Côme Chaudron i Champlain) w roku 2006*, „MSROA", t. 28, s. 141–158.

Hamm G.
2005 *L'artisanat des alliages base cuivre à Bibracte. Exploitation des données anciennes*, [w:] Études sur Bibracte, 1, (Collection Bibracte, 10), [w:] J.-P. Guillaumet, M. Szabó (red.), *Études sur Bibracte, t. 1 (Collection Bibracte 10)*, Glux-en-Glenne, s. 61–80.

Kaczanowski P., Kozłowski J. K.
1998 *Najdawniejsze dzieje ziem polskich (do VII w.)*, Wielka historia Polski, t. 1, Kraków.

Jean-Paul Guillaumet, Laurent Dhennequin, Tomasz Bochnak, Petra Golàňovà

Ergebnisse der Forschungen in dem Handwerkerviertel in Côme Chaudron im Bereich des Oppidiums von Bibratce (Mont Beuvray, Département. Nievre und Saone- et- Loire), im Jahre 2007

Zusammenfassung

Im Jahre 2007 wurde die 7 Jahre früher begonnene Erforschung der metallurgischen Werkstätte (Guillaumet, Dhennequin, Bochnak, Golàňovà, Mölders 2006; Guillaumet, Dhennequin, Bochnak, Egloff, Golàňovà 2007)[1] fortgesetzt. Die Arbeiten leitete L. Dhennequin in Mitarbeit von P. Golàňovà und T. Bochnak, und die Fachaufsicht führte J. P. Guillaumet. Die Metallfunde bearbeitete F. Egloff und die Keramik S. Barrier. Die Arbeiten konzentrierten sich im Bereich der Gebäude CC 19 und CC 19". Darüber hinaus wurde das erforschte Gebiet in Richtung der benachbarten Anlagen, die von J. P Guillaumet als CC 18", CC22 und CC23" bezeichnet wurden, erweitert. Dank dem war der Vergleich der Dokumentation aus dem XIX. Jh. mit dem gegenwärtigen Tatbestand möglich. Man gewann zusätzliche Angaben über die hölzernen Konstruktionselemente der erforschten Bauten und über den Verlauf der Grenze der ersten künstlichen Terrasse, d.h. über das an dem sog. Großen Weg (der Hauptstrasse)- dem wichtigsten Kommunikationsweg in der Zeit des Oppidiums liegenden Gebiet. Es bestand auch die Möglichkeit die Hauptsrasse zu erforschen. Die Strasse liegt heute im großen Teil unter der Departementstraße D 274. Unter der Departmentstraße 274 legte man eben das Fragment der Hauptstrasse aus der Keltenzeit, die vom Tor Porte du Rebout in Richtung des als Pâture du Couvent bezeichneten Sektors, wo sich, u. a. Gebäuden, öffentliche Einrichtungen (ein Säulenbauwerk, das man als Basilika zu nennen pflegt, ein Aquädukt) befanden, führte.

Die Freilegung des antiken Weges ließ die Dokumentation der hier von J.-G. Bulliot geführten Forschungen verifizieren.

[1] Das war zugleich die dritte Grabungssaison an der die Studenten des Archäologischen Instituts aus der Universität in Rzeszów teilgenommen haben. Neben ihnen beteiligten sich an den Forschungen auch Studenten aus französischen: Ecole de Louvre (Paris), Université de Buorgogne (Dijon), Université Marc Bloch (Strasbuorg), Université Lyon 2, Université Paris 1, tschechischen: Masarykova Univerzita (Brno) und amerikanischen: University of Georgia (Athens) Hochschulen.

Jean-Paul Guillaumet, Laurent Dhennequin, Tomasz Bochnak, Petra Goláňová

Результаты археологических исследований комплекса ремесленных мастерских Côme Chaudron на тарритории оппидум Bibracte (Mont Beuvray, департаменты Nievre i Saone-et-Loire) в 2007 году

Резюме

В 2007 году продолжены исследования металлургических мастерских, начатые семь лет тому назад (Guillaumet, Dhennequin, Bochnak, Goláňová, Mőlders 2006; Guillaumet, Dhennequin, Bochnak, Egloff, Goláňová 2007)[1]. Работами руководил L. Dhennequin при участии P. Goláňovej и T. Бохнака и опеке J. P. Guillaumet. Обработку металлических находок осуществляла F. Egloff, а керамики S. Barrier. Работы были сконцентрированы в районе построек CC 19, CC 19 bis. Кроме того расширена исследуемая территория в направлении соседних раскопов, обозначенных J.-G. Bulliot как CC 18 bis, CC 22 и CC 23 bis. Благодаря этому, было возможным осуществить верификацию документации исследований XIX в. с фактическим состоянием работ. Получены дополнительные данные, касающиеся деревянных элементов конструкции исследуемых построек и направления границы первой искусственной террасы, то есть территории, прилегающей к так называемой „большой дороге" – главного пути сообщения во времена расцвета оппидум. Появилась также возможность осуществить исследования самой „большой дороги", в настоящее время перекрытой в большей части департаментной дорогой D 274. Под дорогой D 274 вскрыт фрагмент „большой дороги" кельтского времени, ведущей к воротам Porte du Rebout в направлении сектора, обозначенного как Pâture du Couvent, где находились, в частности, дома и постройки общественного пользования (колонная постройка, определяемая как базилика, акведук). Вскрытие уровня древней дороги позволило верифицировать документацию исследований, осуществленных на этом месте J.-G. Bulliot.

[1] Это был третий полевой сезон, в котором принимали участие студенты Института археологии Жешовского университета. Кроме них, в раскопках были задействованы студенты французских учебных заведений: Ecole du Louvre (Paris), Université de Bourgogne (Dijon), Université Marc Bloch (Strasbourg), Université Lyon 2, Université Paris 1, чешских: университет Масарика (Брно) и американских: университет Джорджии (Атены).